

شناخت پرورش گوسفند و اهمیت آن

بدون شک کوچکی جثه، قابلیت رام شدن و بهره دهی زیاد از نقطه نظر تولید گوشت، شیر و پشم و سایر فرآورده های آن باعث شده است که نظر انسان به این حیوان جلب گردد.

در ایران علوفه مراتع متغییر است و گوسفندان همانند شتر مواد لازم را در بدن خود به صورت دنبه و دیگر مواد ذخیره می کند.

به خاطر مسایل مذهبی و اهمیت قربانی کردن، گوشت گوسفند در درجه اول و دیگر فرآورده های آن در درجه دوم اهمیت قرار دارد.

به علت عدم آگاهی گوسفندداران ایرانی اغلب گوسفندان ایرانی اصالت خود را از دست داده و به صورت نخالص در آمده اند.

دامنه های سلسله جبال زاگرس در جنوب غربی و مرکز و سلسله جبال البرز در شمال ایران مناطق مناسبی برای پرورش گوسفند در ایران هستند.

محاسن و معایب پرورش گوسفند

محاسن:

1. گوسفند یک حیوان نسبتاً خوش بنیه ای است که آب و هوای متغییر و خشک را تحمل می کند و با فقیرترین علوفه و غذای ها را رشد خود ادامه می دهد.

2. بوسيله گوسفند می توان زمین های نامرغوبی که برای کشت و زرع مناسب نیست با ایجاد مرتع مصنوعی مورد استفاده قرار داد.

3. گوسفند در مقایسه با سایر دام ها به جیره نگهداری کمتری احتیاج دارد و بیشتر غذایی را که دریافت می کند صرف تولید رشد و نمو خود مینماید.

به همین سبب در بیشتر کشورهای دنیا از نقطه نظر اقتصادی در رتبه اول قرار دارد.

4. انواع فرآورده های گوسفند را در تمام طول سال می توان به بازار عرضه کرد، به همین جهت دامدار کمتر با مشکلات مالی مواجه می شود.

5. برگشت سرمایه نسبتاً سریع است، به عنوان مثال بره را در ۳ ماهگی یعنی ۸ ماه پس از آبستنی می توان فروخت.

6. عادت گوسفند از نظر دفع فضولات و به ویژه در نقاط مرتفع چراگاه و مرتع از نظر تقویت و کود دهی خاک مورد توجه و اهمیت است.

7. پشم حاصله را می توان به راحتی انبار کرد و در زمان مناسب به بازار عرضه کرد یا به مسافت های دور فرستاد.

8. چربی خالص پشم (لاولین) که از پساب حاصله از شستشوی پشم به وسیله روش های شیمیایی جدا می گردد به عنوان مخلوط کننده کرم های آرایشی و طبی استفاده می گردد.

معایب:

1. گوسفند معمولاً از نظر حیوانات مهاجم به ویژه سگ و گرگ در معرض مخاطره است.

2. گوسفند در برابر آسیب ها و بیماری ها و به ویژه عوارض انگلی نسبت به سایر دامها بیشتر حساس است.

3. حرفه چوپانی از نظر اجتماعی چندان چشمگیر نیست و به همین جهت سیستم چوپانی پرورش گوسفند معمولاً با کمبود افراد مجرب مواجه است.

4. الیاف مصنوعی که از ترکیبات شیمیایی و رزین تولید می شود می تواند به عنوان ماده جایگزین پشم با آن رقابت نماید.

اهمیت استفاده از مراتع در پرورش گوسفند

در بیشتر مناطق دنیا پرورش گوسفند به صورت چرای آزاد یعنی به شکل همان سنت اولیه انسان با استفاده از مراتع طبیعی انجام می پذیرد.

انواع چرا

1. چرای گسترده یا آزاد: به دو نوع نوع گسترده نسبی و مطلق تقسیم می گردد که در نوع اول گله در کل طول سال در کل مرتع چرای می کند ولی در حالت دوم قسمتی از مرتع برای جمع آوری غذای زمستانی حفظ می گردد.
2. چرای انتقالی یا بسته: در این روش مرتع به وسیله حصار به قطعات مختلفی تقسیم می گردد و گوسفندان در هر ایامی از سال در قسمتی از مرتع به سر می برند.
- از تفاوت هایی که این روش با روش گسترده دارد این است که به علت بسته بودن گیاهان نا مطبوع هم به مصرف گوسفند میرسد.
3. چرای مخلوط: گاهی اوقات و بر حسب شرایط می توان حیوان دیگری را در چرای گوسفند وارد ساخت، از انواع چرای مخلوط می توان چرای گوسفند و گاو، میش و بره نام برد.

موقع چرای

معمولاً گوسفند از اوایل فصل بهار قادر به انتقال به چراگاه می باشد و اگر چه انتخاب زمان انتقال در هر نقطه بستگی به شرایط آب و هوایی، ارتفاع، نوع خاک و بالاخره نوع گیاه دارد ولی توجه به دو نکته لازم و ضروری است.

اولاً آن که گیاهان سمی در بهار زودتر از سایر گیاهان ظاهر می شوند و پیش چرای گوسفند در این مناطق می تواند باعث تلفاتی در گله گردد.

ثانیاً هنگامی می توان از چراگاه استفاده نمود که ارتفاع ساقه های علوفه دست کم به ۱۰ تا ۱۲ سانت رسیده باشد.

با این ترتیب هر قدر در عقب انداختن چرا به اواسط بهار سعی شود در حفظ و نگهداری مرتع تلاش بیشتری مبنول گردیده.

ظرفیت چرای مرتع

بر حسب تعریف، حداکثر تعداد گوسفندی که می تواند در هر سال در محدوده خاصی و در مدت معینی چرای کند و سطح تولید مرتع از نظر کمیت و کیفیت تغییر نکند ظرفیت چرای مرتع نامیده می شود.

مدت معین چرا از نظر آنکه در سطح تولید مرتع تغییری حاصل نگردد در ایران به صورت متوسط حدود ۱۰۰ روز است.

بر اساس آخرین آمار تعداد دام موجود در کشور حدود ۸۰ میلیون واحد دامی است و که از این تعداد با توجه به ضریب وابستگی انواع مختلف دام به مرتع حدود ۵۰ میلیون واحد دامی کشور کاملاً وابسته به مراتع می باشند

د که براساس موجود حدود ۳۵/۵ میلیون واحد دامی اضافه در مراتع چرای می کنند یا به زبان دیگر میتوان گفت از مراتع موجود ۳ تا ۳/۵ برابر ظرفیت مجاز بهره برداری می شود که این باعث تخریب و کاهش مراتع می گردد.

شناسایی و قضاوت گوسفند

ابتدا باید هدف از پرورش را مشخص نمود سپس نژاد را انتخاب کرد. معمولاً دو صفت را با اولویت قرار دادن یکی از آنها در نظر می گیرند. (مانند زیر)

صفت اصلی

صفت فرعی

گوشت پشم

پشم گوشت

گوشت شیر

شیر پشم

چایگاه و تجهیزات لازم برای پرورش گوسفند

پرورش گوسفند در مقایسه با پرورش گاو به تجهیزات و امکانات کمتری احتیاج دارد و در اکثر کشورهای دنیا گوسفندان در بیشتر ایام سال به صورت آزاد پرورش می یابند

و در فصل زمستان و ایام نا مساعد هوا در محیط های بسته به سر می برند. گوسفند حیوانی است که تنها از کوران باد و رطوبت

نامناسب رنج میبرد و در برابر بسیاری از تغییرات جوی بردبار و مقاوم است.

پس از احداث جایگاه باید به دسترسی آسان آب توجه داشت چرا که آب نیاز اولیه است.

آغل

تقسیمات داخلی آن باید به گونه ای باشد که بتوان آن را با توجه به نیاز و شرایط تغییر داد، مثلاً اگر دامدار مایل باشد فضایی برای نگهداری گوسفندان داشته فراهم کند با اندک تغییراتی آن را فراهم کند.

از جمله مسائلی که باید در نظر داشت عبارتند از دیوار چینی مناسب و نامساعد برای رشد هرگونه انگل، کف سازی محکم بادوام، غیرقابل نفوذ و غیر لغزنده، سقف سبک، ارزان و غیر قابل نفوذ برای جانوران،

بهاربند با حصاربندی مناسب که همان حیاط آغل است، وسایل غذاخوری مدرن و کارآمد، نور و تهویه مناسب.

جایگاه باز

جایگاه باز عبارت است یک ساختمان مسقف که از چهار طرف باز است در نمونه مدرن آن دیوارهای جانبی از عدل های کاه و کف را به صورت نرده ای می سازند.

این نوع جایگاه در بیشتر کشورها برای میش های داشته استفاده می گردد، مساحت لازم برای هر میش بالغ حدود ۱ تا ۱/۵ متر مربع است و آخور و آبشخور به میزان لازم بر حسب تعداد گله تأمین می گردد.

جایگاه نیمه باز

عبارت است از یک ساختمان ساده که از سه طرف محصور شده و از یک طرف باز است و حیاطی در کنار دارد که گوسفندان در شرایط نامساعد جوی یا برای استراحت در قسمت مسقف بسر می برند.

قسمت های لازم دیگر

اتاق توزین دام، پشم چینی، بسته بندی پشم، ذخیره علوفه، توزین، نگهداری مواد کنسانتره و یا روزانه، محل تهیه غذای روزانه، نگهداری کود، نگهداری گوسفندان مریض، حمام دام، اتاق شیردوشی، اتاق کارگر و دفتر.

بلوغ و تولید مثل در گوسفند

بلوغ جنسی در بره نر، بستگی به عوامل متعددی دارد که به ترتیب عبارتند از وزن، سن، نژاد، آب و هوا، فصل تولد و غذا.

به نظر میرسد وزن حیوان بیش از سایر موارد در این امر موثر باشد. احتمالاً مسئله تغذیه به این امر کمک می کند. به تجربه ثابت شده بره های پاییزه دیر تر از بره های بهاره به بلوغ می رسند.

همچنین نژادهای درشت اندام دیر تر از نژادهای کوچک اندام به سن بلوغ میرسند. البته این صفت به خصوصیت نژادی هم مرتبط است. شرایط آب و هوا از نظر درجه حرارت و رطوبت در بلوغ بره ها موثر است.

بطور کلی در شرایط ایران بره ها بین ۶ تا ۱۲ ماهگی به سن بلوغ رسیده و قادر به جفت گیری می باشند ولی از لحاظ بهره برداری و تولید نسل، از سن ۱۸ ماهگی به بعد مورد بهره برداری قرار میگیرند.

روش های پرورش گوسفند

1. روش پرورش گوسفند نژاد خالص: در این روش معمولاً فقط یک نوع نژاد خالص برای پرورش در نظر گرفته می شود و تمام مساعی در جهت تثبیت و تقویت نژاد مربوطه انجام می گیرد.

قوچ های حاصله به مصرف کسانی که به صورت آمیخته گری به پرورش گوسفند پرداخته اند می رسد. این کار معمولاً سود اقتصادی چندانی ندارد و غالباً به صورت ذوقی یا توسط ارگان های دولتی انجام می گیرد.

در ایران ایستگاه پرورش گوسفند عباس آباد مشهد (۳۰ کیلومتری جاده سرخس) وابسته به سازمان دامپروری کل کشور از جمله مراکزی است که در آن نژاد خالص بلوچی پرورش داده می شود.

2. روش پرورش گوسفند به روش آمیخته گری: در اغلب کشور های دنیا از این روش برای پرورش استفاده می گردد.

در این روش سعی می گردد دو نوع نژاد مطلوب مثلاً نژاد گوشتی و نژاد مناسب باروری با هم آمیخته می گردد و در نسل اول ژن های مطلوب ژن های ضعیف را کنار زده و بره حاصل از آمیزش این دو نژاد خالص بره ای خواهد بود

که هم از لحاظ گوشتی و هم از لحاظ باروری مطلوب است ولی در نسل بعدی ژن های مطلوب ضعیف شده و ژن های نامطلوب غالب می گردد.

3. روش پرورش گوسفند در مزرعه: این روش نمونه ای از روش فشرده است که به جز مناطق عشایری ایران در بیشتر مناطق روستایی معمول و متداول است

منظور اصلی در این روش اول تولید و فروش بره و در مرحله دوم تولید و عرضه پشم است. تعداد گله در این روش متغییر است و ممکن است بین ۶ تا ۵۰۰ رأس باشد.

در این روش، نگهداری و مراقبت از گله بر عهده یک یا دو نفر مراقب است که کارهای دیگری هم در مزرعه دارند لذا در این روش توجه کافی به گله مبذول نمی گردد.

4. پرورش گوسفند به روش چرای آزاد: از این روش که به نام روش گسترده و یا متحرک نیز خوانده می شود در مناطقی استفاده می گردد که از آب و هوای معتدل برخوردار است و در مجاورت مراتع وسیع و پربار قرار دارند.

در این روش در بیشتر کشورهای خارجی و مناطق عشایری ایران استفاده می گردد .

5. پرورش و سفند به روش چرای نیمه آزاد: شکل دیگری از روش فوق است در این روش از آغل برای نگهداری بره ها و گوسفندان در طول شب و فصول نامساعد سال یا به منظور پراربندی استفاده می گردد.

6. روش پرورش گوسفند به منظور پرواربندی: در این روش بره هایی به منظور پرواربندی خریداری می گردد و با جیره غذایی مناسب برای فروش آماده میگردن

د. قیمت خرید بره ها حدود ۵۰ تا ۷۰ درصد کل مخارج پرواربندی را با توجه به مرگ و میر های احتمالی تشکیل می دهد.

کتاب پرورش گوسفند دکتر سعادت نوری